

SR.CE SE GRADI S' LJUBAVLJU

Da, počelo je. Točak se pokrenuo, utakmica se zaigrala, a vide se i prvi rezultati. Koliko se sve radi sa ljubavlju, a opet koliko ima poštovanja, što baš i nije bila karakteristika prema ovdašnjem narodu, vidi se i pri otvaranju novog stadiona Metalca. Stadion i tribine velepni, narod pristojan i dostojanstven. Lepo je sve gledati, jer retko beše takve slike harmonije ovde!

stadion FK METALAC – Gornji Milanovac

stadion FK SLOBODA – Užice

Ono što je posebno karakteristično, i što se zapaža pri prvom pogledu, to je uređenost i čistoća prostora, najava sklada prostorno-funkcionalnog i estetskog, što nije osobenost ovog prostora, a što je i te kako bitno za oko i dušu, mentalni mir i duhovnu lepotu naroda ovdašnjeg. Kako lepo na slici, a u prirodnom okruženju verovatno još lepše deluje stadion užički! Dobro, sve je novo, i sveže, urbano, a nadamo se da će tako i ostati. **Okrećemo novi list!**

Isti trud su činili i čine i posvećeni ljudi Novog Pazara, Jagodine, Čačka, Kragujevca... Neki to rade malo uspešnije, neki su još u pokušaju, nekima okolnosti ne idu na ruku, a neke vidimo kako se spremaju da nas zasvetle svojim delima. Priča se da će Kruševljani, sa ambicioznim sponzorom, sve iznenaditi lepotom stadiona, i rezultatima! U svakom slučaju, kompeticija se uspostavlja, pozitivno rivalstvo i želja za prestižom se naslućuje, a sve to ide **na korist građana SR.CA.**

stadioni FK NOVI PAZAR - Novi Pazar /levo/ i FK JAGODINA – Jagodina /desno/

No, nisu samo stadioni u fokusu, iako njih ima najviše. I drugi infrastrukturni objekti su u pitanju. Na primer, veličanstveni zatvoreni bazen u Kragujevcu, gde je već formirana najača ekipna postava u vaterpolu, tako da bi ovaj grad mogao da postane i trajno sedište nacionalnog centra u vaterpolu. Takođe, objekt sličnih gabarita se završava u Užicu, Kraljevo traži načine da zatvori finansijsku konstrukciju, Kruševac već odavno ima jedan koji su čak koristili naši vrhunski sportisti za pripreme, a očekuje se da i Čačak, Novi Pazar i Jagodina krenu tim putem. Biće tu dosta dobrih plivača, vaterpolista i klubova, a onda i događaja i manifestacija

zatvoreni bazen Kragujevac

Ali nisu samo sportski objekti u pitanju. Prvi koji su počeli da menjaju posivele (ne)urbane pejzaže ove nadasve prirodno lepe i kulturno istorijskim spomenicima bogate sredine, *ali za starom zapuštenom i zaostalom socrealističkom stilsko arhitektonskom, komunalnom, saobraćajnom i društvenom infrastrukturuom*, i da unose duh modernih, evropskih stilskih i estetskih elemenata, sa šarolikim koloritom životne radosti, iako u svom najskromnijem vidu, bili su lanci benzinskih pumpi evropskih kompanija sa svojim stanicama. Za njima su, iako sa zadržkom, krenuli šoping centri, tako da su danas skoro svi postojeći trgovinski lanci koji postoje u Srbiji prisutni i na ovom području. Doduše, tek se očekuje njihovo omasovljenje, kako u pogledu broja objekata po svim gradovima, tako isto u pogledu dolaska novih svetskih trgovinskih lanaca.

Tržni i zabavni centar PLAZA - Kragujevac

Tržni centar METRO - Kragujevac

Kragujevac za sada drži poziciju onih najvećih, s obzirom na broj stanovnika, ali se za takve planiraju, i čak nagoveštavaju, još dve veoma interesantne lokacije, koje će objединiti više naselja, ona u trouglu gradova Kraljevo, Čačak, i Kragujevac, i druga, po našem predlogu, na potezu Tromoravlja /budućeg Tromoravlje-grada/, koja bi objединila kupovnu snagu potrošača od Kruševca do Jagodine, kao i tranzitne kupce auto puta 'SRBIJA' /koridora 10/. Dodali bismo i treću, iako možda deluje izolovano, ali prema broju stanovnika /cca.300-350.000/, okolnim aktivnim turističkim destinacijama i specifičnom položaju, reklo bi se interesantnu, a to je trougao-raskrsnica Raška-Novi Pazar ka Leposaviću i Kosovskoj Mitrovici.

Za manje zahtevne trgovinske lance možda može biti interesantan i trougao Topola-Arandelovac-Mladenovac, zatim trougao Prijepolje-Nova Varoš-Priboj kao i zona gradića Požege, koji bi povezao kupce od Užica do Lučana i Ovčar Banje sa jedne strane i unakrsno one od Ivanjice, pa preko Arilja do Kosjerića, sa druge strane.

Velelepni hotelsko rekreativni kompleks IZVOR - Arandelovac

Ali pored sportskih i šoping centara, grade se i manji hoteli i stacionari uglavnom po turističkim banjama i centrima Vrnjačkoj Banji, Trepča Banji, Zlatiboru. Ipak, luksuzan hotelsko rekreativni kompleks, izgrađen u Arandelovcu, je sve zasenio, a očekuje se izgradnja i rekonstrukcija zaštićenih hotelskih kapaciteta kao i raskošno preuređenje parkovske površine od cca.20ha, što će sam grad ali i Bukovičku Banju uzdići u rang svetski poznatih i elitnih turističkih destinacija.

aerodrom MORAVA u Lađevcima / u izgradnji/

Svemu treba dodati aerodrom MORAVA, kao jedan lep primer spoja funkcionalnog, stilskog i estetskog. Već je rečeno da se MORAVA, baš kao što treba i celo SR.CE, gradi s ljubavlju, jer je ,Morava to zaslužila'. Zato se sa čežnjom očekuje da se aerodromska infrastruktura u potpunosti završi i da MORAVA poleti jer se očekuje da će tu biti epicentar razvoja koji će se u vidu cikličnih krugova širiti duž celog SR.CA, stvarajući urbano razvojni prospekt CENTARPOLIS <http://www.plavosrce.com/DOWNLOAD/CENTARPOLIS.pdf>

autoput BATOČINA – KRAGUJEVAC – aerodrom Morava / u izgradnji/

Malo po malo, već više decenija se priželjkuje da se koridor 10 konačno približi do sada namerno zapostavljenom centru Šumadije i Srbije Kragujevcu , a onda i aerodromu Morava.

Jeste da ovaj prikaz urađenog, ili onog što se radi ili planira, *kad se sve poređa ovako zajedno, na papiru*, deluje nekako, za naše prilike, impresivno, lepo i kompaktno, što u suštini i treba jednom da bude, ipak treba imati u vidu da je na terenu to mnogo drugačije, prilično raštrkano i udaljeno, jer se ovom analizom zapravo pravi presek najvažnijeg (iz)građenog na relativno velikoj teritoriji od gotovo četvrtine površine Srbije odnosno cca.20.000 km² /veličine Slovenije!/ U svakom slučaju, ne treba biti neskroman, naprotiv, treba reći KRENULO JE! Posle decenija i decenija čekanja, posle toliko dugo iščekivanja da se bar vetrić modernih kretanja oseti i na ovim prostorima, sada se ipak nešto u tom smislu dešava. I što je najvažnije - tek će se dešavati. Polako počinje da se menja panorama urbanih perspektiva, očekuju se, i već su tu, umereni, moderni, za sada uglavnom industrijsko-trgovinski arhitektonski stilovi živih kolorita i nagoveštene prefinjene estetike, koji nam unose svežinu pogleda do sada zaslepljenu sivilom prljavih, zapuštenih i neukusnih soc-realističkih /ne/urbanih, arhitektonskih rešenja ili neplansko skrojjenih, stilski i estetski sklepanih ponavljajućih recepata malih privatnih zdanja u slobodnoj interpretaciji samoukih slobodnih zidara.

Nadajmo se da smo u većini zreli da sve novo, a dobro, prihvatimo, i sledimo, i čak pospešujemo, a sve u cilju našeg i naših potomaka boljeg, lepšeg i humanijeg, harmoničnijeg življenja, i ostanka ili sada već, bolje reći, prosperiteta na ovo prostoru. Kao sav normalan svet!

Jer od sada svi sledimo parolu

SR.CE SE GRADI S' LJUBAVLJU

Da bi sve išlo kako treba, a rekosmo, list smo promenili, a pre svega investitori i građevinci, predlaže se da se preventivno razmotre i eventualno usvoje neki predlozi:

- Da se osnuje instititut oblasnog arhitekta ARHITEKTA SR.CA, koji bi imao za cilj da pomaže i pospešuje, nadgleda i odobrava, ili ako ne valja, zastavlja sve infrastrukturne radove Oblasti, prvenstveno se bazirajući na sledećem: 1. poštovanje postojeće ili pretpostavljene planske linije gradnje, 2. poštovanje gabaritne i prostorne skladnosti investicionog projekta i okruženja, 3. poštovanje estetskih vrednosti bar sa frontalnog-vizuelnog dela investicionog projekta, 4. poštovanje određenih stilskih okvira koji moraju da imaju naglašen, ili umereni oblik modernizma, izuzev ako nisu u pitanju specijalni tematski projekti, a to se retko dešava i posebno se reguliše. Svi ovi elementi su rak rana dosadašnje prakse, te nam se svašta dešava po gradovima, od stilskog kindurenja i kičeraja, do estetskog rugla, ili najgore, onog što se ne popravlja, a to je prostorna neusklađenosti kako po horizontali tako i po vertikali.

- Takođe, kao prioritet, da se započne proces urbanizacije i građevinsko arhitektonske harmonizovane izgradnje osnovnog jezgra gradova po horizontali i vertikali u definisanom opsegu prečnika, zavisno od veličine naselja, npr. 0.3 –0.6 km u većim centrima, u skladu sa evropskom praksom. Sramota je na šta nam liče, i pored toga što su sada prilično uređeni, mnogi ili gotovo svi gradski centri, kao što je Kruševac, Čačak, Kragujevac, Jagodina, Novi Pazar, koji su više palanke nego gradovi i po arhitekturi i po prostornom uređenju i po stilovima gradnje, itd. Dobro, brutalna centralizacija Beograda sa preko 50% stambenih jedinica na cca. 1-1.5% teritorije zemlje, istorijske okolnosti i stečene navike su učinile svoje, ali i naša većito programirana beda, i posledična apatija, ali moglo je mnogo bolje, a to traži reda, i odgovornosti, i svesti, i ljubavi.

- U tom kontekstu nije loše razmisliti da se uvede obavezna edukacija ili tačnije informativna akcija za naše samouke zidare koji, u najvećem slučaju gradeći privatne objekte, a takvi se najviše po Srbiji grade, zapravo svojim ličnim znanjem i praksom, oslikavaju i stilsku, građevinsko arhitektonsku, ali i estetsku dimenziju naših sela i naselja. Neverovatna je pasivnost mnoštva strukovnih, a pod državne jaslje zbrinutih, organizacija, koje su gledale, i gledaju to neukusno šarenilo primitivnih formi, ne samo iz ugla urbane papazjanije, već i stilistike. Zato se predlaže da se na nacionalnom nivou započne sa informativnim seminarima za samouke neimare – zidare, kako bi im se prezentovala nova znanja, ne toliko u oblasti novih materijala i tehnologija, koje inače sami upoznaju na terenu, koliko u drugim aspektima, pre svega u stilskom, konstrukcionom, itd. I da se obavezno uvedu licence, da se razdvoji majstor od svaštara, i da se u narodu tako uvede sigurnost i pouzdanost, a time i kvalitet.

- Takođe se predlaže da se definitivno u praksu uvede neka vrsta savremenog, a umerenog nacionalnog modela porodične kuće uz delimično korišćenje elemenata tradicije, ali ne samo onih koji potiču, te se i dana provlače, iz doba osmanlijske epohe uticaja, već i iz doba naše srednjovekovne arhitekture.

S obzirom da će se dalji razvoj pre svega fokusirati na izgradnji većih infrastrukturnih objekata, i sl., treba preferirati njihovu lokaciju na otvorenom prostoru ulaza u gradove, ili duž magistrala, gde su veće površine i veće mogućnosti zadovoljavanja potreba parkirališta. To se uglavnom i sada radi kada su molovi i sl. u pitanju, ali je predlog da to bude i za sportske kapacitete, stadione i sl. Kako zbog lakše saobraćajne pristupačnosti *velikog broja korisnika*, tako zbog velikih parkinga, ali i posebne atmosfere gledalaca na manifestacijama. To posebno treba imati u vidu kada se bude radilo na stadionu u Kraljevu, koji se već sada nalazi u zoni Spomen parka, ali i veoma značajne projektovane urbane perspektive koja polazi iz neposredne okoline.

Za kraj, a nikada nije kraj jer uvek ima nešto da se doda, umajući u vidu potrebu da se ceo, već sada gotovo povezan živi organizam naselja i gradova Oblasti SR.CA poveže urbano i infrastrukturno, i stavi, preko raznih sadržaja, u funkciju građana, predlaže se da se postojeće plansko projektne organizacije lokalnih samouprava preorijentišu na otvoreniji koncept projektovanja sledeći metropolitanski model razvoja, kao što je to dato projektom CENTARPOLIS ili tekstovima u knjizi Zapadno Pomoravlje, ili da se, što je možda razumnije, racionalnije, ali i manje izloženo opasnosti stvaranja zbrke, izvrši podela na timove koji se bave lokalnim - usko gradskim planiranjem i razvojem pojedinačno za svaki grad, a posebno formira jedna zajednična oblasna plansko projektna organizacija koja bi planirala, koordinirala i realizovala sve projekte koji se tiču povezivanja svih naselja u okviru Oblasti, ali koja bi i usklađivala, koordinisala i kontrolisala, ali i predlagala i radila sve projekte koji dolaze sa višeg nivoa, a koja imaju međuoblasni karakter.